

Επιστημονική Συνάντηση

Δίκαιο, Δημοκρατία και Ηθικός Σχετικισμός

**Θεατρικός Σταθμός Ηρακλείου
23 Μαΐου 2005,
ώρα 19.30**

Περιλήψεις Εισηγήσεων

Παύλος Σούβλας

«Δίκαιο και ηθικός σχετικισμός»

Ο ηθικός σχετικισμός είναι μια μεταηθική στάση πολύ δημοφιλής μεταξύ των νομικών, της οποίας γίνεται συχνότατη επίκληση προκειμένου να στηριχθούν διάφορες θεωρητικές ή πρακτικές απόψεις γύρω από το δίκαιο, πολύ συχνά αντιφατικές μεταξύ τους. Για παράδειγμα, ενώ ορισμένοι επικαλούνται τον ηθικό σχετικισμό για να στηρίξουν την άποψη ότι δίκαιο και ηθική πρέπει να παραμένουν χωριστά, επειδή διαφορετικά θα καταλυόταν η βεβαιότητα του δικαίου - η οποία είναι κάτι και ευκαίιο και εφικτό, που όμως υπονομεύεται από τη σχετικότητα των ηθικών εκτιμήσεων - άλλοι, ακριβώς αντίθετα, υποστηρίζουν ότι η εννοιολογική ή εν τοις πράγμασι πλοκή δικαίου και ηθικής συνεπάγεται αναπόφευκτα την αβεβαιότητα του δικαίου και ότι συνεπώς, η δικαστική πρακτική που εμφανίζει την εκάστοτε διδόμενη λύση ως προκύπτουσα αναγκαία από το νόμο αποτελεί ψευδή συνείδηση, δηλαδή ένα επικίνδυνο ιδεολόγημα. Γενικότερα, πάντως, ο ηθικός σχετικισμός παίζει αποφασιστικό ρόλο στον τρέχοντα τρόπο δικαιολόγησης δύο φαινομένων που ενδημούν στο δίκαιο: πρώτον, της ύπαρξης μεγάλων διαφορών στο περιεχόμενο των νομοθεσιών των διαφόρων χωρών ή διαφόρων χρονικών περιόδων εντός μιας και της αυτής χώρας και, δεύτερον, της ύπαρξης, σε σχέση με μία και την αυτή νομοθεσία, σοβαρών διαφωνιών ως προς το τι απαιτεί κάθε φορά το δίκαιο από τους πολίτες.

Μια προσεκτική ανάλυση μπορεί να δείξει ότι οι δημοφιλείς αυτές απόψεις βασίζονται σε μια απλοϊκή αντίληψη περί της σχετικότητας των ηθικών εκτιμήσεων. Ο απλοϊκός ηθικός σχετικισμός είτε υποκρύπτει συγκεκριμένες «μεταφυσικές» απόψεις για την ηθική, που είναι εξαιρετικά δυσχερές να διαλευκανθούν ή, αν διαλευκανθούν, τότε να τεκμηριωθούν, είτε υπονοεί όχι μεταηθικούς αλλά ενδοηθικούς λόγους, που μπορούν ανάλογα με το αντικείμενο ή τις περιστάσεις να διαφοροποιήσουν τις ηθικές εκτιμήσεις μας. Τότε όμως οι διαφορές των νομοθεσιών ή οι διαφωνίες γύρω από το τι απαιτεί κάθε φορά το δίκαιο μπορούν να εξηγηθούν καλύτερα με άλλον τρόπο παρά με την επίκληση του ηθικού σχετικισμού.

Φίλιππος Βασιλόγιαννης

«Αρχή της πλειοψηφίας και δημοκρατία»

Στην εισήγηση εξετάζεται το ζήτημα της ηθικής και πολιτικής δικαιολόγησης της αρχής της πλειοψηφίας. Διακρίνονται οι *τελολογικές* (ή *συνεπειολογικές*) από τις *δεοντολογικές* δικαιολογήσεις της (αντίστοιχα προς τη δημοκρατία ως εργαλειακή και / ή ως εγγενή αξία). Εκτίθενται κάποιες κρίσιμες απορίες που δημιουργούνται από τελολογικές δικαιολογήσεις της αρχής. Κατά πρώτον, από τον *ηθικό σχετικισμό*, μια δικαιολόγηση αυτοανααιρούμενη (: γιατί κατά πλειοψηφίαν αποφάσεις;), και εν συνεχεία από αξιολογικές μη σχετικιστικές (*γνωσιοκρατικές*) αντιλήψεις της αρχής: ως μέσου ενός μηχανισμού κατανομής εργασίας στη δημοκρατία (: και πάλι όμως γιατί κάποιες κατά πλειοψηφίαν αποφάσεις;), με σκοπό την γνώση αληθειών περί του πρακτέου και τη λήψη πράγματι ορθών αποφάσεων (: η γνώμη της μειοψηφίας ως εσφαλμένη;).

Ως προιδέαση για την υποστήριξη μιας δεοντολογικής δικαιολόγησης της αρχής παρουσιάζονται ορισμένα θεωρήματα και παράδοξα της δημοκρατίας, τα οποία καθιστούν αναγκαία μια προσέγγισή της που να εναρμονίζεται με τα θεωρήματα και να αναιρεί τα παράδοξα αυτά. Διακρίνονται οι διαφορετικές θεσμικές μορφές και λειτουργίες της αρχής (π.χ. άλλες στο θεσμικό πλαίσιο μιάς δικαστικής απόφασης και άλλες στο θεσμικό πλαίσιο ενός δημοψηφίσματος), και τίθεται συναφώς το ζήτημα της αρχής ως *διαδικασίας*. Δικαιολογείται η ερμηνεία της αρχής της *λαϊκής πλειοψηφίας* ως αμιγούς (*pure*) διαδικασίας και αναπτύσσεται η δεοντολογική δικαιολόγησης της ως *αρχής δικαίου*, θεσμικής έκφανσης δηλαδή της *αρχής της αυτονομίας*.

Η αρχή της λαϊκής πλειοψηφίας ως αρχή δικαίου, σημαίνει αφ' ενός ότι κατέχει *δευτερεύουσα* θέση σε ένα κράτος δικαίου αφ' ετέρου ότι η ισχύς των κατά πλειοψηφίαν αποφάσεων είναι μεν ανεξάρτητη από κριτήρια ουσιαστικής ορθότητας, ακριβώς όμως διότι οι *επιτρεπτές* κατά πλειοψηφίαν αποφάσεις είναι γενικεύσιμες, συμβατές δηλαδή με την συνύπαρξη όλων υπό καθεστώς δικαίου, συνεπώς απλώς σεβαστές (νομιμοποιημένες και νόμιμες). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η αρχή δεν έχει επιστημική αξία, αλλά το ακριβώς αντίθετο: η πλειοψηφία σχηματίζεται μεταξύ της *δημόσιας διαβούλευσης* και της *ψηφοφορίας*.